

פרשת בהר

מצוות שמיטה בנפש

מה הקשר בין שמיטה להר סיני? הפרשה מראה את הקשר בין מצוות שמיטה, שבת והר סיני ואיך כל אחד מאתנו יכול לקיים גם היום את מצוות השמיטה בנפשו פנימה

פתיחה

אחרי שבפרשת 'קדושים' צונו לשמור על הקדושה שלנו, ולאחר מכן בפרשת 'אמור' נצטוו הכוהנים לשמור על קדושתם היתרה, באה פרשת 'בהר' ועוסקת בדבר קדושתה של ארץ ישראל. מסביר הרב שליט"א, עיקר הנושא של הפרשה הוא אמונה בהשגחה ובטחון בהשם. דוקא מתוך העיסוק בקדושתה המיוחדת של ארץ ישראל, אנו לומדים שעור באמונה.

הפרשה פותחת במצוות שמיטה, "וּבְשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שְׁבֵת שְׁבַתוֹן יְהִי לְאַרְץ" ובמצוות יובל, "יּוֹבֵל הוּא, שְׁבֵת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה--תְּהִי לָכֶם". בהמשך הפרשה ניתנות מצוות נוספות, מצוות איסור אונאה בקניית קרקע, איסור ריבית ונשך, איסור מכירה לצמיתות, דיני ממכר בית, דיני נחלת הלויים, איסור עשיית אלילים, פסל ומצבה, ועוד. הפרשה מסיימת במילים "אֶת-שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ, וּמִקַּדְשֵׁי תִירָאוּ: אֲנִי, ה'", ורש"י מפרש "אני ה' - נאמן לשלם שכר". במילים שלנו, שתדעו עם מי יש לכם עסק!

מהי מצוות שמיטה?

למרות ריחוקנו הגדול מעבודות השדה והחקלאות, יש לשנת שמיטה הרבה השלכות על חיינו גם עכשיו. מהי מצוות השמיטה? בכל שנה שביעית כל בעלי הקרקעות מחויבים לשמוט אותן. אסור לזרוע, לחרוש ולקצור, אסור לזמור הגפנים, האילנות והספחים. מעבר לכך, אסור גם לסגור את הגידולים, אלא כל אחד יכול לבא וליטול ולאכול כאוות נפשו, כאילו משלו הוא אוכל. מלבד הציווי האלוקי, הטעם הבסיסי לענין הוא שכאשר האדם שומט משהו, הוא כאילו אומר, זה לא שלי! גם כשהוא שומט את הקרקע 'שלו' בשנת שמיטה, הוא צריך להתייחס אליה באותו אופן. עוד נראה מה הטעם של הפנמת תחושת ה"לא שלי" הזה בהמשך.

למה שמיטה מיידית?

הכתוב אומר, "כִּי תִבְאוּ אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם--וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ, שְׁבֵת לָהּ". נראה הגיוני שאחרי שכבר ישבו שש שנים בארץ אז תשבות הארץ, ופה כתוב, "כִּי תִבְאוּ אֶל-הָאָרֶץ... וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ", מיד! מה העניין כאן? רש"י אומר, "שְׁבֵת לָהּ" - "לשם ה'", כפי שנאמר בשבת בראשית". הקב"ה ציוה לנו לשבות ביום השביעי, כמו שאנו אומרים בקידוש בשבת, "זכר למעשה בראשית". שתמיד נזכור את מעשה בראשית, שהיתה בריאה ויש בורא לעולם, והוא חידש את הבריאה ומחדש אותה בכל רגע.

מאותה סיבה, ציוה הבורא לשבות מיד בכניסתנו אל הארץ. כדי להראות לאומות העולם שהוא הפטרון של הארץ ושהוא מחדש בטובו, בכל יום, מעשה בראשית. על כן, מיד כשנכנסים לארץ, אנו מצווים לקיים מצוות שמיטה, שבזה נראה לעין כל שהקב"ה הוא אדון הארץ. כפי שמפרש רש"י על המילה 'בראשית', "ומה טעם פתח בבראשית משום (תהילים קי"א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

תזכורת לעולם ותזכורת לנו, מיהו האדון של הארץ. כפי שאומר רבנו בחיי, "לכך צותה התורה מצוה זו שיהיו כל מיני הממשלה והאדנות שבתחתונים, בטלים בעבודת הארץ, כדי שיתבונן האדם בליבו, כי אין עיקר האדנות והממשלה, אלא לאדון הכל ברוך הוא" (רבנו בחיי על התורה, בהר). תזכורת ש"זה לא שלי".

פרשת בהר

הבהרה חשובה

מצות שמטה נוהגת רק בארץ ישראל. יש כאלה שאומרים, המצוה הזאת בדרך הטבע, שצריך לתת לאדמה לנוח, להתחדש ולהחליף כח. על כן, הקב"ה מצוה בבירור לזרוע שש שנים ולא לעשות, כמנהג העולם, שזורעים בשביעית גם, אבל נותנים לגידולים לגדול פרא, כדי שהאדמה תתחדש. שיהיה ברור לכל שהשביתה היא לשם ה'. ארץ ישראל מבורכת ולא נחלשת לעולם.

הסימן לכך שמדובר על ציווי אלוקי, שבשנה השישית, האדמה מוציאה יבולים מבורכים יותר מכל השנים, שלא כדרך הטבע. בשישית, הארץ נותנת די יבול לשלוש שנים. רק בשמינית זורעים מחדש, יבול שיהיה רק בתחילת התשיעית. כך שהמזון לשלוש שנים, שישי, שביעית ושמינית, בא מהשנה השישית המבורכת. פלא פלאים! השגחה גלויה.

בטחון בבורא

כתוב בפרשה, "וכי תאמרו, מה-נאכל בשנה השביעית: הן לא נזרע, ולא נאסף את-תבואתנו. וצוית את-ברכתי לכם, בשנה הששית; ועשית, את-תבואה, לשלש השנים. וזרעתם, את השנה השמינית, ואכלתם, מן-תבואה ישן; עד השנה התשיעית, עד-בוא תבואתה--תאכלו, ישן". פסוקים אלה הם המקום היחידי בתורה בו מדבר הכתוב בלשון שאלה ותשובה ויש הרבה מה ללמוד מכאן על התמצית הרוחנית של הפרשה.

מביא ה"נעם אלימלך" בשם אחיו הקדוש, רבי זושא, פרוש על הפסוקים. ראשית הוא מסביר, שהיות שהתורה מאוד חסכונית במילים ויצאה כאן מדרכה והוסיפה את השאלה במקום פשוט לומר את הדברים, צריך לדקדק ולהבין במה הדברים אמורים. הקב"ה ברא צינורות המושכים שפע לצרכי האדם. דרכו של השפע שלא להפסיק כלל, השפעה אינסופית. אלא אם כן האדם נופל ממדרגתו ואין לו בטחון בבורא, שהוא זן ומפרנס לכל. אז עושה האדם במחשבתו פגם בעולמות העליונים ומתיש את הכח של העליונים, פוגם בצינורות השפע. במצב כזה, אומר ה"נעם אלימלך", "צריך השם יתברך ברוך הוא, לצוות מחדש השפע, שתלך כמו מתחילת הבריאה".

הוא ממשיך, "שהתורה מלמדת לאדם דרכי השם, שיהיה שלם בביטחונו על אלוקיו". שלא ניפול במחשבות שלנו ונעלה את השאלה, מה נאכל? מאיפה יהיה לי כסף? איך נסתדר? כי בכך אנו רק מרחיקים את השפע מאתנו ויוצרים חסרון גדול יותר. מה שנדרש מאתנו זה לנהוג במידת הבטחון. כפי שמסיים ה"נעם אלימלך", "לא תתנהגו כך ותבטחו בה' בכל לבבכם ואז תלך השפע בלי הפסק כלל תמיד לא יחסר כל בה" (נעם אלימלך, בהר), להשריש בלבבות את ההכרה, שהעולם השפל נתון תדיר תחת השגחתו של השם יתברך וממנו בא כל השפע.

הקשר בין סיני לשמיטה

בשום ציווי אחר בתורה, התורה אינה מציינת את הר סיני ולכן על הפסוק הפותח את הפרשה, "וייַדַּבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה, בְּהַר סִינִי לְאמֹר", אומר רש"י, "מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה (ופרטותיה) ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני... לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב, במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה מסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב". רש"י אומר שהתורה קישרה את הר סיני ושמיטה כדי להורות לנו שלא רק המצוות והתורה שבכתב ניתנו בהר סיני, אלא גם תורה שבעל פה, וכל הפרטים של קיום המצוות ניתנו שם.

אמונה

כתוב בתהילים, "כל מצותיך אמונה" (תהילים קי"ט פ"ו). השורש של חיי התורה וקיום המצוות הוא אמונה. אומר ה"נתיבות שלום", "מיוחדת מצות שמיטה, שהיא השיא במדרגת האמונה, בבחינת אמונת האברים,

פרשת בהר

אשר יהודי נוטש שנה שלימה את שדהו, מקור מחייתו, ממנה כל פרנסת ביתו, ואינו עובד בה אף שאינו יודע מה יאכל, וכל זה מתוך בהירות אמונתו שבוטח בה" (נתיבות שלום, בהר). בגלל זה נבחרה מצות שמיטה ללמד על כל המצוות, כאמור לעיל, משום שכל מהותה של מצות שמיטה היא אמונה.

זיכרון מסיני

נקודה נוספת על הקשר בין שמיטה להר סיני היא, שהר סיני היה המקום והזמן בו ראו כל עם ישראל את האמת הרוחנית של הקיום. מעמד שבו חווינו את הניתוק מהעולם הגשמי, המוגבל והמבלבל. עולם מלשון העלם. מאז עבר זמן רב והזיכרון עומעם. לכן באה התורה לרמוז לנו שקיום מצות שמיטה הוא כלי להתעוררות אותו הזיכרון. מפני שמצוה זו מלמדת אותנו שלא להזדהות עם העולם הגשמי, לא להיות שבויים בהסתרות, אלא להתחבר אל אותה אמת שנתגלתה על הר סיני.

גדולתו של סיני

בתקופת העומר, הימים שבין פסח לשבועות, נהוג ללמוד בפרקי אבות. המשנה הפותחת את מסכת אבות היא, "משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושוע, ויהושוע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה" (אבות א' א'). על פי מה שפרשו חז"ל ניתן למצוא בפתיחה זאת את השורש לתיקון המידות וכידוע שכל העבודה שלנו בספירת העומר סובבת על תיקון המידות. חז"ל שאלו, למה לא נאמר "משה קיבל תורה בסיני", ודרשו על זה שמשה למד מהר סיני את הדרך לקבלת התורה. כתוב במדרש שהבורא בחר בהר סיני לתת עליו את התורה הקדושה, מתוקף היותו ההר הנמוך ביותר והשפל ביותר. כתוב בתהילים, "לְמָה, תִּבְרָצְדוּן-- הַרִים גְּבֻנִים: הֶהָר--חֲמַד אֱלֹקִים לְשִׁבְתּוֹ" (תהילים ס"ח י"ז), שכל ההרים התווכחו ורבו שראוי שעליהם תינתן התורה ורק הר סיני עמד בצד, שפל וענו. על כן בחר הקב"ה דוקא בו, שתינתן עליו התורה, ולכן כתוב, משה קיבל תורה מסיני. אומר ה"נעם אלימלך", זה הפרוש לפסוק "וַיִּדְבֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה, בְּהַר סִינִי לֵאמֹר", "לאמר, פרוש, החזק עצמך במידת הר סיני ועל ידי זה תוכל לומר לישראל התורה הקדושה, בגודל קדושתך" (נעם אלימלך, בהר). תזכורת חשובה עבורנו על הקוטביות של המידות, מצד אחד ניצבת מידת הגאווה, המנתקת אותנו מהבורא, ומצד שני עומדת הענוה, אמצעי החיבור. מי שרוצה לקבל את האור של התורה, חייב ליצור את הכלי המתאים - ענוה.

עולם חרוב

הרמב"ן אומר ששת ימי בראשית מקביל לשנות העולם, כל יום כנגד אלף שנה. כתוב בגמרא, "אמר רב קטינא שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב שנאמר (ישעיהו ב) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" (סנהדרין י"א). מה זאת אומרת? נחכה לאלף השביעי שהוא יום שכולו שבת והוא יהיה חרוב? שבת זה בדיוק ההפך מחורבן, היא מבטלת את השממה. היא מרכז הקיום. איך אפשר לומר, חד חרוב? כתוב על חנינא בן דוסא, "בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת" (תענית כ"ד). גם רבי שמעון בר יוחאי אכל חרובים בזמן שהיה במערה, מנותק מהעולם. מסביר הרב שיינברגר שליט"א, הפרי, חרוב, זה משהו עיקש, לוקח לו המון זמן לגדול. גם כשהפרי כבר גדל, הוא קשיח כלפי העולם, כמו משהו שמנותק מן העולם, חיות נפרדת. ברמז, זה אומר, שמי שחי על חרובים זה מי שלא מקבל את החיות שלו מן העולם הזה. כמובן שזה סימנים על הדבר הפנימי.

באמת, זה מרמז על האלף השביעי, שהוא ניתוק מוחלט מכל מה שהיה קודם. זאת תהיה ברית חדשה, ברית שלא תופר לעולמים. באלף השביעי, העולם הקודם יחרב. כמו בשבת שהיא עולם בפני עצמו. זה לא נכנס בחשבון של הימים. זה לא סוף שבוע. זה שבת. זה החיים. זה המרכז של הקיום.

שבת ושמיטה

התורה החמירה בשמירה על מצות שמיטה יותר מכל שאר המצוות. כל הגלות זה בגלל שלא שמרו

פרשת בהר

שמיטה, כמו שכתוב בפרשת 'בחוקותי', "אֲזַ תִּקְרָא הָאָרֶץ אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ, כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה, וְאַתֶּם, בְּאָרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם; אֲזַ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ, וְהִרְצַת אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ". כבר אמרנו, ששמיטה נקראת שבת. על כן אומר לנו הפסוק הזה שהגלות תהיה פיוס, ריצוי, לארץ על השמיטות שביטלנו בעת שישבנו בה. בשמיטה יש אותה הבחינה של שבת.

בספר 'פרי חכם' מסביר הרב אשלג זצ"ל, שחול זה כאשר הקב"ה דוחף את הבריאה ממנו, מרחיק את הבריאה ממנו כביכול, אז יש מלאכה ויש בירורים לעשות. גם אם לא יודעים את זה, מחפשים את השם, את המקור שמשם נתרחקנו. בחול הנבראים שאיבדו את הקשר לחיות, מחפשים אותה. כל העבודות שהאדם עובד, זה חיפוש אחר החיות שלו, הוא רוצה לחיות. ששת ימים הקב"ה זורק את הבריאה וכל אחד בדרכו מחפש את החיות שלו. אין חיים אוטומטים, צריך לרכוש את החיים שעה, שעה, רגע, רגע. העניין דומה למישהו שזורק מקל לגובה. ברגע שמפסיק הכח של הדחיפה שבאה מעצם הזריקה, לא צריך כח נוסף, המקל מיד חוזר לשורש שלו. ששת הימים זה הדחיפה, ובשבת הבריאה חוזרת אל בורא עולם. מכיון שהקב"ה דוחף את הנברא בימות החול, חסר לנברא החיות, ולכן הוא מתייגע בחיפוש. בשבת אומרים 'ויכולו', ו"אור החיים" הקדוש אומר שזה כלות הנפש. הנפש יוצאת אל מקורה ומתבטלת אל מקורה. לא מרגישה בכלל את עצמיותה, התפשטות הגשמיות באופן מוחלט.

החיפוש אחר החיות

כל השבוע האדם מתעסק בחיפוש החיות שלו. בחול זה זמן של חיפוש וחוסר ראייה של הקדושה, הראיה הפנימית נסתרת. כתוב, "שָׁעַר הַחֲצָר הַפְּנִימִית הַפְּנֵה קְדִים, יְהִי סְגוּר שְׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה; וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִפְתָּהּ, וּבַיּוֹם הַחֲדָשׁ יִפְתָּהּ" (יחזקאל מ"ו א'). כל השבוע השער סגור ונעול. החיפוש הזה, זוהי עבודת האדמה. "בְּזַעַת אֶפְיָךְ, תֵּאֱכַל לֶחֶם" (בראשית ג' י"ט). כיון שהאדם מתעסק בעבודת האדמה, אז הוא עוד יותר מתרחק מהשורש שלו, כי מקור הנשמה זה בשמיים. אבל כשמתעסקים באדמה הופכים להיות רק אנשי אדמה. כדי שזה לא יקרה, צריך שנה אחת לקודש, לקדש את עובד האדמה. שמיטה זה שנה מיועדת ללימוד תורה. זה כמו שבת שמיועדת ללימוד תורה. אז האדם מרים עיניו מהאדמה, מהחיפוש, ונושא אותן אל שורשו.

אמונה פשוטה

יסוד חשוב בחיפוש אחר החיות זה האמונה. אנחנו מוצאים שבעולם יש הנהגה שמה שיותר חיוני לקיום האדם, יותר קל להשיג אותו, יותר זול גם כן. האויר זה הכי פשוט, אח"כ מים, אח"כ חיטה. מה שאין לו צורך כל כך אצל האדם, זה יותר יקר ויותר קשה להשיג, כמו יהלומים. אומר הרב שיינברגר שליט"א, כיון שאי אפשר לחיות בלי אמונה פשוטה, אז היא מצויה אצל כל יהודי. לא צריך הרבה מאמץ כדי להגיע לזה. כשהאדם מחובר לכח הזה של האמונה, אז גם כשהוא נמצא בחול, במצבים קשים, בחושך, יש לו את היכולת לעמוד בזה, יש לו אמונה.

סיום

מצות שמיטה דורשת הרבה אמונה. להאמין שיהיה די מזון גם אם נשבת לשנה שלמה את כל עבודת האדמה. צריך בטחון גדול בהשם. היום, כשרובנו לא קשורים בכלל לגידול יבולים, קשה להבין את זאת. אולם אם נבחן לרגע את השמיטה מנקודת המבט של העבודה הפנימית שלנו, נוכל לראות במה הדברים אמורים.

מעבר לשבת, בה אנו מצויים לשמוט את כל עניני החולין ולחזור אל השורש, כאמור לעיל, אנו נדרשים גם בתהליך הפנימי לשמוט את כל אותם דברים שמונעים את החיבור עם שורשנו, לותר על תכונות נפש שנראה כאילו לא נוכל לחיות בלעדיו, לותר על תאוות ישנות, לשמוט את כל מה שמרחיק אותנו מהתכלית. כמה קשה הדבר וכמה אמונה נדרשת מכל אחד מאתנו. הכל קשור לאמונה הבסיסית שכל מה שיש בחיינו בפנים ובחוץ, לא שייך לנו, אלא לבורא עולם, הכל רק פקדון בידנו. להאמין בהשגחה

פרשת בהר

הפרטית, שאם התורה מורה לי לשמוט משהו שהוא יקר לי מאוד ואני חושב שלא אצליח לחיות בלעדיו, זה בהשגחה, וזה מפני שהתורה רוצה לתת לי משהו הרבה יותר טוב מזה.

השיעור מוקדש לרפואת יוסף בן יונה, איילין שילה בת מרגרט, בתוך כלל חולי עמו ישראל

השיעור מוקדש לעילוי נשמת הרב אברהם בן יהודה צבי זצ"ל, גילה בת רחל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה

מודעות - מרכז רוחני לקבלה וחסידות
אחוזה 24 נווה צדק, תל-אביב
03-5100587